

Національний педагогічний університет імені

М. П. Драгоманова

УДК 159.922.7:37.015.3

ДАВИДЮК Наталія Миколаївна

**ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

19.00.07 – вікова та педагогічна психологія

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеню

кандидата психологічних наук

Київ-2003

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПН України **КИРИЧУК Олександр Васильович**

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України, **ТАТЕНКО Віталій Олександрович**,
Інститут політичної та соціальної психології .

кандидат психологічних наук, доцент, **ЮРЧЕНКО Віктор Іванович**, Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, доцент кафедри педагогіки та психології вищої школи

Провідна установа: Інститут психології імені Г.С.Костюка АПН України, м. Київ.

Захист відбудеться “17 вересня 2003 р. о 16.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.02 в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул.Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м Київ, вул.Пирогова, 9.

Автореферат розісланий “_14_” ___вересня_____ 2003 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.В.Долинська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У процесі становлення національної системи освіти на засадах гуманістичної філософії освіти перед ВНЗ України стоять стратегічні, нетрадиційні, відповідальні та перспективні завдання, одним з яких є створення певних умов для розвитку пізнавального потенціалу майбутнього фахівця. ВНЗ повинен формувати особистість громадянина Української держави, забезпечувати наше суспільство всебічно підготовленими фахівцями, які мають глибокі загальнонаукові та професійні знання, стійкі навички та вміння, збагачені загальнолюдськими, професійними цінностями, духовно готові до самоактуалізації в умовах професійної діяльності та повсякденного життя як суб'єкти пізнання і діяльності.

Для глибокого і повного оволодіння матеріалом вузівських навчальних програм необхідно постійно вдосконалювати свої знання, виробляти навички дослідника, активізувати пізнавальну діяльність. Процес навчальної діяльності ВНЗу сьогодні все більше спрямовується на збільшення самостійної роботи студентів, яка базується на активній навчально-пізнавальній діяльності.

Аналіз психологічної та педагогічної літератури переконує, що традиційна інформаційно-догматична форма навчання не забезпечує формування і розвиток у студентів умінь і навичок самостійної пізнавальної активності, не розвиває творчу навчально-пізнавальну діяльність. Суперечності між вимогами, що ставляться до сучасного спеціаліста і рівнем готовності студентів до майбутньої діяльності, між потребою саморозвитку, самоактуалізації і можливостями освіти вимагають нових взаємовідносин між суб'єктами навчального процесу, певних психологічних умов активізації цього процесу.

На важливість забезпечення активності суб'єкта в навчальній діяльності у свій час вказували К.Д.Ушинський, П.П.Блонський та ін. Загальні проблеми активізації пізнавальної діяльності людини досліджували Т.А.Алексеєнко, Л.П.Арістова, А.О.Вербицький, В.М.Вєргасов, Н. Генц, А.І.Дьомін, І.А.Зязюн, О.В.Киричук, О.І.Киричук, Б.І.Коротаєв, Г.С.Костюк, О.М.Матюшкін, А.В.Пугач, І.Ф.Харламов, Т.І.Шамова, Г.І.Щукіна та ін.

Останнім часом проблема активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів вивчається в контексті підготовки спеціалістів у системі безперервної освіти (Г.О.Балл, І.А.Зязюн, М.В.Кухарєв, Н.Г.Ничкало та ін.), психологічних проблем становлення особистості (К.А.Абульханова-Славська, О.Г.Асмолов, І.Д.Бєх, О.В.Киричук, В.О.Моляко, В.В.Рибалка, Г.К.Сєлевко, В.А.Сємиченко, В.О.Сластьонін, В.А.Татєнко та ін.).

Підвищення якості професійної освіти шляхом активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів в процесі навчання у ВНЗ, повинно здійснюватись при вивченні різних дисциплін, в тому числі і психологічних.

Аналіз наукових джерел, що стосуються активізації навчально-пізнавальної діяльності

студентів ВНЗ, дає можливість говорити про слабку психологічну обґрунтованість теорії і практики цієї діяльності. Пізнавальна активність розглядається як “психічна енергія” (З.Фрейд); психічна активність у контексті розумової обдарованості (Ч.Спірмен) або у контексті пристосування до зовнішніх умов (О.Ф.Лазурський); прийняття і виконання завдань (Л.С.Славіна, Н.А.Менчинська); становлення пізнавального інтересу (П.Г.Морозова); інтелектуальна активність (В.Д.Небиліцин, Б.М.Теплов, І.А.Зязюн, Д.Б.Богоявлінська); готовність особистості до пізнання внутрішнього і зовнішнього світу (І.Ф.Харламов). Досліджувався психофізіологічний аспект пізнавальної активності в структурі загальної активності людини (Б.М.Теплов, В.Д.Небиліцин), формування пізнавальної активності студентів в процесі вивчення математики та російської мови як іноземної (Х.Ш.Бахтіярова, С.О.Кашин, В.В.Кудіна), педагогічних дисциплін (Сапієва К.Х.). Проте питання активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів в процесі вивчення психологічних дисциплін не знайшли свого висвітлення в психолого-педагогічній літературі, тоді як засвоєння цього предмету має свою специфіку.

Неоднозначність підходів до розв’язання даної проблеми, її соціальна значущість й недостатня розробленість у психолого-педагогічній літературі обумовили вибір теми дисертаційного дослідження – *“Психологічні умови активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення психологічних дисциплін”*.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри психології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича “Життєтворчість особистості в кризовому суспільстві” (Номер держреєстрації 0199u001863). Тема дисертації затверджена Вченою Радою Чернівецького державного університету (протокол № 2 від 28 лютого 1991 року), та координаційною Радою з психолого-педагогічних досліджень АПН в Україні (протокол № 6 від 18 червня 2002 року).

Об’єктом дослідження є творча навчально-пізнавальна активність студентів.

Предметом дослідження є психологічні умови активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення психологічних дисциплін.

Метою роботи є виявлення та обґрунтування психолого-педагогічних умов активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів ВНЗ у процесі вивчення психологічних дисциплін.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що підвищення ефективності творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів ВНЗ у процесі вивчення психологічних дисциплін можливе за умов актуалізації їх суб’єктності у навчальному процесі шляхом застосування особистісно орієнтованих технологій навчання.

Відповідно до мети дослідження та висунутої гіпотези визначено такі основні **завдання** дослідження:

1. Теоретичне обґрунтування проблеми активізації творчої навчально-пізнавальної

діяльності в філософській, психологічній і педагогічній літературі.

2. Визначення критеріїв, рівнів розвитку творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення психологічних дисциплін.

3. Виявлення та обґрунтування психологічних умов активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів як суб'єктів пізнання у процесі вивчення психологічних дисциплін шляхом застосування особистісно-орієнтованих технологій навчання.

Концепція дослідження. Основні принципи підходи нашого дослідження впливають із гуманістичної філософії освіти, гуманістичної психології, сучасної особистісно спрямованої парадигми національної системи освіти, гуманістичних педагогічних концепцій, в яких обґрунтовується нове розуміння виховання і навчання українських громадян як цілеспрямованої активної взаємопов'язаної діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу щодо формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості – справжнього громадянина держави у навчальному процесі. Виховання і навчання студентів у ВНЗ розглядається нами як активна суб'єкт-суб'єктна взаємодія у навчальному процесі між педагогами та студентами.

Методологічну і теоретичну основу дослідження становлять: системний підхід у дослідженні особистості (В.Г.Афанасьєв, Б.П.Бітінас, І.В.Блауберг, Т.А.Ільїна, Є.С.Маркарян, О.В.Скрипченко, Е.Г.Юдин та ін.); фундаментальні філософські, психологічні, педагогічні ідеї про розвиток особистості в діяльності (К.А.Абульханова-Славська, О.Г.Асмолов, Л.С.Виготський, О.М.Леонт'єв, С.Л.Рубінштейн, В.О.Татенко); наукові висновки про обумовленість самоактуалізації особистості широтою і змістом її діяльності (О.Г.Асмолов, О.М.Леонт'єв, А.Маслоу, К.Роджерс), про особистість як активного суб'єкта діяльності та розвитку (К.О.Абульханова-Славська, Л.П.Арістова, А.М.Бойко, М.С.Каган, О.В.Киричук, В.Г.Кремень, В.О.Татенко та ін.); про погляд на людину як на суб'єкт її життєдіяльності (К.А.Абульханова-Славська, І.Д.Бех, В.І.Бондар, В.М.Мадзігон, Н.Г.Ничкало, В.Ф.Паламарчук, О.Я.Савченко, Г.І.Щукіна та ін.); про гуманістичну ідею у вихованні і навчанні (В.О.Сухомлинський, Ш.О.Амонашвілі, В.П.Андрущенко, Г.О.Балл, І.Д.Бех, Г.А.Геллер, Б.С.Гершунський, С.І.Гессен, С.У.Гончаренко, І.А.Зязюн, О.В.Киричук, М.Коул, В.Г.Кремень, В.Г.Кузь, С.Д.Максименко, О.В.Сухомлинська та ін.); про необхідність цілісного підходу до всебічного і гармонійного розвитку особистості (В.О.Сухомлинський, І.А.Зязюн, О.В.Киричук).

Для вирішення поставлених завдань використовувався комплекс **методів дослідження**, який включав: аналіз наукових джерел, аналіз сучасних педагогічних концепцій, вивчення і узагальнення класичних та науково-педагогічних підходів і новаторського досвіду, психологічне спостереження, бесіди та інтерв'ювання, анкетування, вивчення документів і результатів діяльності, узагальнення незалежних характеристик, констатуючий і формуючий експерименти, метод експертних оцінок, метод порівняльного аналізу індивідуальної та групової діяльності, методи математичної

статистики.

База дослідження. Дослідження проводилося на базі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (на філологічному, географічному, педагогічному факультетах та факультеті іноземних мов) впродовж 1990–2002 років. У дослідженні взяло участь 624 студенти і 4 викладачі.

Дослідження проводилося у три етапи.

На першому етапі (1990-1992) – вивчалася філософська, педагогічна і психологічна література з теми дослідження; обґрунтовувалися вихідні теоретичні положення, визначалися об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження. Було сформульовано робочу гіпотезу, розроблено програму і методику дослідження, зібрано емпіричний матеріал.

На другому етапі (1992-1999) – уточнено і доповнено програму і методику дослідження з урахуванням зібраного емпіричного матеріалу, проведено експериментальну роботу.

На третьому етапі (1999-2002) – узагальнено результати експериментальної роботи, сформульовано загальні висновки.

Теоретичне значення дослідження полягає в доповненні психологічної і педагогічної наук положеннями про мету, принципи, зміст, методи, форми, психологічні умови активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів як суб'єктів пізнання і діяльності у процесі вивчення психологічних дисциплін, які акумулюють провідні вітчизняні й зарубіжні традиції, історичний досвід і ефективні підходи до навчально-пізнавальної діяльності студентів у ВНЗ України; поглибленні знань про активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів ВНЗ в сучасних умовах.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у тому, що:

вперше у вітчизняній психологічній науці визначені критерії (пізнавальна самостійність, пізнавальна ініціативність, повнота знань, умінь і навичок), рівні сформованості пізнавальної активності студентів (нульова, репродуктивна, пошукова, творча) у процесі вивчення психологічних дисциплін;

визначено і обґрунтовано психологічні умови активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення психологічних дисциплін :

- формування *суб'єкт-суб'єктних взаємин* у навчально-виховному процесі ВНЗ шляхом організації та постійного підтримання суб'єктної міжособистісної навчальної взаємодії між викладачем і студентом, між студентом і студентом;

- суттєве вдосконалення змістовного (гуманітаризація) і методичного (гуманізація та демократизація) компонентів навчального процесу;

- формування змістовної мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів.;

подальшого розвитку набула методика активізації навчально-пізнавальної діяльності

студентів шляхом застосування особистісно-орієнтованих технологій навчання.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розроблена і апробована методика визначення, виміру та оцінки рівнів сформованості пізнавальної активності, методика поетапного рейтингового контролю знань як механізм стимулювання пізнавальної активності студентів та визначені психологічні умови активізації творчої навчально-пізнавальної активності студентів у процесі вивчення психологічних дисциплін, можуть використовуватись викладачами ВНЗ.

Особистий внесок автора у розробку проблеми полягає у визначенні психологічних умов активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності, результатом якої є гармонійний розвиток особистості студента, реалізація його суб'єктності на основі самопізнання, самоактуалізації. У спільних публікаціях представлено ідеї та результати експериментального дослідження автора. Так у роботі “Формування у студентів умінь і здібностей прогнозування педагогічних явищ” авторським є обґрунтування особливостей формування у студентів здібностей прогнозування і проектування педагогічних явищ, у роботі “Активізація творчого потенціалу особистості як складова формування культури сучасного спеціаліста” – автору належить визначення умов формування професійної культури.

Вірогідність та надійність отриманих результатів дослідження підтверджується адекватністю використаних методів меті та завданням проведеного дослідження; об'єктивним аналізом здобутих результатів; методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних положень дослідження, якісним та кількісним аналізом одержаних даних, апробацією основних положень дисертації, практичною реалізацією методичних розробок у процесі викладання психологічних дисциплін у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Матеріали і результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри психології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, на Всесоюзній науково-практичній конференції, присвяченій 100-річчю з дня народження А.С.Макаренка “Творча спадщина А.С.Макаренка і вдосконалення підготовки педагогічних кадрів” (Полтава, 1988), Міжнародній науковій конференції “Природа, феноменологія та динаміка конфліктів у сучасному світі” (Чернівці, 1993), Міжнародній молодіжній науково-практичній конференції “Молодь і проблеми конфлікту в період переходу до демократичного суспільства” (Чернівці, 1994), науковій конференції викладачів, співробітників та студентів, присвяченій 120-річчю заснування Чернівецького університету (Чернівці, 1995), п'ятій Міжнародній науково-практичній конференції “Етнонаціональний розвиток в Україні та стан української етнічності в діаспорі: сутність, реалії конфліктності, проблеми та прогнози на порозі ХХІ століття” (Київ-Чернівці, 1997), на Всеукраїнській науково-практичній конференції “Сучасні педагогічні інновації у підготовці і післядипломній освіті педагогічних кадрів”(Черкаси, 2000).

Результати дослідження впроваджувались під час читання лекцій, проведення практичних і

семінарських занять на факультеті іноземних мов, філологічному, педагогічному факультетах Чернівецького національного університету імені Ю.Федьковича (довідка № 122-15-09 від 18.02.2003 р.), методика поетапного рейтингового контролю знань використовувалась в Чернівецькому торговельно-економічному інституті (довідка № 317/12-29 від 09.06.2003 р.), в Чернівецькій філії міжрегіональної академії управління персоналом (довідка № 36/17-06 від 12.05.2003 р.) в Чернівецькому педагогічному коледжі (довідка № 48-134 від 07.04.2003 р.). На основі результатів дисертаційного дослідження розроблено спецкурс “Активізація творчого потенціалу особистості” для слухачів курсів перепідготовки спеціалістів при Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича.

Публікації. Основні положення і результати дослідження відображено в 12 публікаціях автора, серед яких 3 статті у фахових виданнях затверджених переліком ВАК України, матеріали конференцій.

Структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку 314 джерел використаної літератури, серед яких 2 іноземною мовою та додатків. Основний зміст дисертації викладено на 185 сторінках комп'ютерного набору і містить 43 таблиці і 17 рисунків на 26 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу та завдання дослідження. Розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, особистий внесок автора, методологічні та теоретичні засади дослідження та наводяться дані про структуру роботи.

У першому розділі – “ Теоретичний аналіз проблеми активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності ” проводиться аналіз наукової літератури з проблеми активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів, аналізуються різні дидактичні концепції навчання та їх вплив на розвиток навчально-пізнавальної діяльності, визначається форма навчання, яка є найбільш сприятливою для розвитку навчально-пізнавальної активності.

Розвиток активності особистості у навчальному процесі розглядають багато психологів і педагогів (Ю.К.Бабанський, М.О.Данилов, І.А.Зязюн, О.В.Киричук, І.Я.Лернер, О.М.Матюшкін, М.І.Махмутов, М.М.Скаткін, Н.Ф.Тализіна, Г.І.Щукіна та ін.

Особливості пізнавальної активності студентів досліджувались у працях Б.Ц.Бадмаєва, В.П.Беспалька, Ю.З.Гільбуха, О.В.Киричука, А.Ф.Єсаулова та ін. Вивчались питання розвитку творчих задатків у навчально-пізнавальній діяльності студентів (В.І.Андрєєв, М.І.Воловникова, Н.С.Литвиненко, Р.А.Низамов, А.І.Остапенко, Ю.С.Савченко, К.Х.Сапієва, О.Е.Широких, тощо);

взаємозв'язку пізнавальної діяльності та її активізації в процесі вивчення окремих дисциплін (Х.Ш.Бахтіярова, С.А.Кашин і В.В.Кудіна, Н.І.Дідусь, К.Х.Сапієва, О.Н.Саричева, М.В.Сухомлинова, Л.Єнебиш, тощо); окремих аспектів пізнавальної активності (Р.В.Олійник).

Пізнавальна активність розглядається різними авторами залежно від мети дослідження як: пізнавальна діяльність (Ю.К.Бабанський, П.Г.Морозова, Г.І.Щукіна); активність як “психічна енергія” (З.Фрейд); психічна активність у контексті розумової обдарованості (Ч.Спірмен) або у контексті пристосування до зовнішніх умов (О.Ф.Лазурський); прийняття і виконання завдань (Л.С.Славіна, Н.А.Менчинська); становлення пізнавального інтересу (П.Г.Морозова); інтелектуальна активність (В.Д.Небиліцин, Б.М.Теплов, І.А.Зязюн, Д.Б.Богоявлінська);

В розділі аналізуються проблеми формування пізнавальної діяльності, її складові компоненти та рівні розвитку. Дається характеристика прояву навчально-пізнавальної діяльності студентів при застосуванні різних дидактичних форм навчання

Пізнавальна активність у структурному плані включає такі компоненти: *мотиваційний* (наявність потреб, мотивів у знаннях, у пізнавальній діяльності; посилений інтерес до окремих навчальних дисциплін тощо); *інтелектуальний* (мисленнєва і мовленнєва активність, постановка проблем на поглиблення змісту почутого тощо); *емоційно-вольовий* (задоволеність учінням, захопленість навчальною інформацією, самостійність і наполегливість у здійсненні навчально-пізнавальних дій, самоучінні тощо); *процесуальний* (сформованість певних навчально-пізнавальних навичок, вмінь, методики самоучіння, самоконтролю власної навчально-пізнавальної діяльності та її результатів, технології розв'язання стандартних і нетипових навчальних завдань тощо).

На основі теоретичного аналізу проблеми виявлено, що *для активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів як суб'єктів учіння потрібно*: формування змістовних мотивів навчально-пізнавальної діяльності та професійного самовизначення; використання сучасних концепцій навчання; надання навчальному матеріалу особистісного смислу; структурування навчального матеріалу; використання таких способів та прийомів викладання, які активізують навчальну і пошукову діяльність студентів (застосування блочної системи організації навчальної діяльності); використання спеціальних психологічних прийомів стимулювання викладачем активної пізнавальної діяльності студентів тощо.

Детермінантами формування і розвитку пізнавальної активності особистості студента є зовнішні (змістовний компонент навчального процесу, форми організації навчальної діяльності, статус особистості студента) і внутрішні фактори (мотиваційна, інтелектуальна та емоційно-вольова сфера, індивідуальний темп засвоєння матеріалу, пізнавальний досвід) – що і є психологічними умовами активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності (О.І.Киричук).

Процес навчання розглядається як двоєдиний процес, основними складовими якого є

викладання і учіння і, відповідно, активна діалогічна взаємодія викладача і студента як суб'єкта учіння, який має сприяти : 1) їх самоусвідомленню у навчальному процесі ВНЗ-у; 2) формуванню мотивів навчально-пізнавальної та первинної мотивації професійної діяльності; 3) визначенню та усвідомленню ними смислу і кінцевого результату своєї навчально-пізнавальної діяльності у ВНЗ та формуванню первинних професійних інтересів, навичок і вмінь; 4) формуванню оптимальних навичок і вмінь навчально-пізнавальної діяльності, виробленню культури учіння та міжособистісного спілкування; 5) застосуванню отриманих професійних знань, навичок і вмінь у навчально-пізнавальній та майбутній професійній діяльності; 6) саморозвитку, саморефлексії й самовдосконаленню; 7) максимальній їх самоактуалізації у навчальному процесі та в активній життєдіяльності.

Визначено провідні принципи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів як суб'єктів учіння: принцип проблемності, принцип педагогічного стимулювання, принцип оптимальності, орієнтації на майбутню професійну діяльність, принцип діалогічного спілкування, природовідповідність, свободовідповідність, культуровідповідність навчання і виховання.

Проаналізовано методичні основи активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення психологічних дисциплін.

В другому розділі “Забезпечення суб'єктності студентів – умова активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності” проаналізовано проблему суб'єкта і суб'єктності в психологічній науці, визначено суб'єктність студента в сучасних дидактичних системах, обґрунтовано поняттєво-термінологічні проблеми дослідження і визначено основні напрямки їх розв'язання, виявлено психологічні умови та психологічні фактори особистісного зростання майбутнього спеціаліста в навчально-виховному процесі.

Для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів нами з'ясовано місце понять “суб'єкт” і “суб'єктність”. Дану проблему розглядали В.В.Зеньківський, І.А.Сікорський, Г.І.Челпанов, С.Л.Рубінштейн, Д.М.Узнадзе, Б.Г.Ананьєв, Б.Ф.Ломов, П.П.Зінченко, О.В.Запорожець, Г.С.Костюк, О.В.Киричук, В.А.Роменець, І.Д.Бех, К.В.Бардін, А.В.Брушлинський, К.А.Абульханова-Славська, А.В.Петровський, В.О.Татенко тощо. Розробкою категорії “суб'єкт” у психології займалися Д.М.Узнадзе, С.Л.Рубінштейн і Б.Г.Ананьєв. Дана категорія розглядалась як суб'єкт-суб'єктні взаємини (Б.Ф.Ломов), як джерело саморозвитку (В.В.Зеньківський, Л.С.Рубінштейн, Г.С.Костюк), як категорія, факторами становлення якої є зовнішні соціальні стосунки (Л.С.Виготський, О.М.Леонт'єв, П.П.Зінченко, О.В.Запорожець, І.А.Сікорський, А.В.Володимирський, К.С.Мокульський, В.П.Протопопов), з гуманістичної позиції щодо розвитку особистості (Г.О.Балл, І.Д.Бех, А.М.Бойко, І.А.Зязюн, О.В.Киричук, О.І.Киричук, Н.Г.Ничкало).

Для системи вищої школи доцільно оптимально застосовувати “суб'єктну ситуацію розвитку” (П.П.Горностай), яка орієнтована на розвиток особистості студентів не в силу зовнішніх

впливів, а за рахунок творчого запуску її внутрішніх особистісних механізмів саморозвитку, свідомого бажання і хотіння студента займатися саморозвитком.

Потреба у саморозвитку, самоактуалізації “запускає” процес сутнісного самовизначення, який насамперед залежить від внутрішнього потенціалу особистості, як прояв інтенції бути самим собою.

Людина як суб’єкт власного життя повинна здійснити самотрансценденцію від субстанціальних інтуїцій суб’єктного ядра до логічно впорядкованої сукупності відповідних суб’єктних механізмів психічної активності: самозапитування, самооцінювання, самопокладання, самопотенціювання, самовизначення, самоактуалізації (В.О.Татенко).

Саме в суб’єктності криється потенціал людської творчості і творення себе самого і свого оточення, і саме від того, як будуть розкриватися її властивості, залежить шлях людини та її майбуття.

Психологічними умовами для введення в дію всіх механізмів становлення суб’єктності є:

- формування *суб’єкт-суб’єктних взаємин* у навчально-виховному процесі ВНЗ шляхом організації та постійного підтримання суб’єктної міжособистісної навчальної взаємодії між викладачем і студентом, між студентом і студентом;

- суттєвого вдосконалення змістовного (гуманітаризація) і методичного (гуманізація та демократизація) компонентів навчального процесу;

- формування змістовної мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Реалізація суб’єкта навчальної діяльності можлива в процесі навчально-пізнавальної діяльності шляхом активізації процесу пізнання при використанні особистісно-орієнтованого, особистісно-розвивального навчання (С.У.Гончаренко, І.А.Зязюн, О.В.Киричук, В.Г.Кремень, С.Д.Максименко, О.М.Пехота, О.Я.Савченко, В.А.Семиченко, С.О.Сисоева та ін.).

На констатуючому етапі експерименту ми ставили своїм завданням визначити критерії, показники та рівні сформованості навчально-пізнавальної діяльності студентів при вивченні психологічних дисциплін.

Розвиток навчально-пізнавальної активності відбувається від нульової активності до репродуктивної, пошукової і творчої. Ці рівні діагностувались у процесі виконання спеціально розроблених завдань і відповідей на питання, що пройшли незалежну експертизу з метою визначення їх складності.

Нульовий рівень активності визначається при відсутності ініціативності, самостійності, прогалинах у знаннях.

Репродуктивний рівень пізнавальної активності виявляється через стимульно-продуктивну ініціативність, копіювальну самостійність, знання програмного матеріалу в межах підручника, недостатністю сформованості вміння переносити певний алгоритм розв’язання завдання на інше.

Пошукова пізнавальна активність характеризується евристичною ініціативністю, самостійністю, знанням програмного матеріалу, вмінням здобувати нову інформацію, вирішувати нетипові завдання.

З метою виявлення рівня сформованості пізнавальної активності у студентів нами було використано методику Б.С.Блума, яка включає: I – знання, II – розуміння, III – застосування, IV – аналіз, V – синтез, VI – оцінку. Ми модифікували цю методику з метою більш точного визначення пізнавальної активності і розробили чотирьохрівневу класифікацію сформованості пізнавальної активності студентів під час вивчення психологічних дисциплін, а також методику її виявлення, виміру та оцінки через оцінку засвоєння програмного матеріалу на певному рівні.

Таблиця 1.

Шкала вимірювання та оцінювання пізнавальної активності

Рівень навчання	Оцінка оволодіння матеріалом блоку (у 12 бальній системі)	Діапазон сформованості компонентів пізнавальної активності (ПА) у балах			Діапазон сформованості ПА у балах активності	Оцінка рівня сформованості ПА
		пізнавальна ініціативність	пізнавальна самостійність	повнота і мобільність знань, навичок і умінь		
1	3-0	0,5-0	1,25-0	1,25-0	3-0	нульовий
2	6-3,1	1-0,51	2,5-1,26	2,5-1,26	6-3,1	репродуктивний
3	9-6,1	2-1,1	3,5-2,51	3,5-2,51	9-6,1	пошуковий
4	12-9,1	3-2,1	4,5-3,51	4,5-3,51	12-9,1	творчий

На основі використання комплексної методики контролю ми отримали наступні результати.

Таблиця 2.

Показники сформованості пізнавальної активності у студентів

Рівні ПА	Плановий матеріал	Контрольний матеріал
----------	-------------------	----------------------

	контрольні групи		експеримен-тальні групи		контрольні групи		Експеримен-тальні групи	
	всього	%	всього	%	всього	%	всього	%
2 рівень	87	78	35	20	68	61	67	38
3 рівень	24	22	142	80	43	39	96	54
4 рівень	-	-	-	-	-	-	14	8

Таким чином, отримані дані констатуючого експерименту свідчать про те, що переважна більшість студентів знаходиться на пошуковому рівні розвитку пізнавальної активності, що зумовило пошук шляхів її підвищення засобами використання, за нашим припущенням, нових технологій навчання.

Проведений теоретичний аналіз дозволяє зробити припущення про те, що *ядром пізнавальної активності студента є пізнавальний інтерес*, який лежить в основі пізнання суб'єктом довкілля, об'єктивної дійсності. Джерелом формування пізнавального інтересу студента є його самоактуалізація у процесі навчально-пізнавальної діяльності.

Творча пізнавальна діяльність характеризується єдністю мотиваційних, інтелектуальних, процесуальних, емоційно-вольових процесів і формується в навчальному процесі, який є двостороннім і залежить від суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Основними детермінантами формування і розвитку творчої пізнавальної активності є внутрішні та зовнішні фактори.

Навчання, яке ґрунтується *на приматі суб'єктності студента як суб'єкта учіння*, визнає за ним право на самоактуалізацію в навчально-пізнавальній діяльності через опанування її способами, через актуалізацію творчої навчально-пізнавальної діяльності.

Для перевірки даного положення на основі методики моніторингу особистісного зростання, розробленого О.В.Киричуком, нами було проведене емпіричне дослідження серед студентів Чернівецького національного університету імені Ю.Федьковича.

Конкретними завданнями даного етапу дослідження було визначення факторів, які впливають на самоактуалізацію особистості та місця серед них навчально-пізнавальної активності.

За орієнтацією на зовнішній або внутрішній світ переважній більшості студентів (68,8%) властива середня вираженість (амбівертність), п'ята частина (22,1%) яскраво виражені екстраверти. Переважна більшість респондентів готові виконувати завдання, пов'язані з соціальною та організаторською сферами (76,25% та 58,75% відповідно), а більше половини студентів (52,5%) оцінили свою здатність до наукової діяльності на низькому рівні. Майбутні фахівці в основному мають здатність до співпереживання, однак при цьому контролюють свої емоції, що на нашу думку, є добрим показником не лише професійної придатності (уникнення від "емоційного вигорання"), а й особистісної зрілості. Середній рівень емпатійності виражений у 77,75% респондентів.

Спрямованість на соціальну взаємодію як необхідний компонент в роботі майбутніх педагогів розвинута в основному на середньому та достатньому рівнях (49,3% та 24,0%). Лише у 8 % студентів ця риса домінує в їхньому характері.

Біля 70% студентів відзначили, що рівень стійкості в стресових ситуаціях у них нижче середнього або й зовсім низький. Проте кожен п'ятий (21,3%) вважає, що він достатньо стійкий в умовах стресу.

Показники самооцінки комунікативного ядра особистості свідчать, що більшість студентів (58,75%) мають неадекватно занижену самооцінку. Жоден з респондентів не має неадекватної завищеної самооцінки. Пізнаючи інших, студенти – майбутні спеціалісти не розвивають у себе самоінтерес, рефлексію, самопізнання. Це певною мірою проявляється і в Я-концепції. Ясність Я-концепції в більшості студентів знаходиться на середньому рівні.

За показниками самоактуалізації лише кожен десятий студент вважає, що має добре сформовану професійну свідомість і досяг особистісної зрілості.

Визначальними чинниками, що впливають на самоактуалізацію виявилися: загальна самооцінка (N=15,30), успішність (N=7,37), усвідомленість Я-концепції (N=10,67), стійкість в умовах стресових ситуацій (N=6,73). Негативно впливає на процес самоактуалізації вразливість (N=7,48).

Емпіричне дослідження показало, що переважна більшість респондентів (76,25%) мають адекватну професійну спрямованість, сформоване комунікативне ядро особистості, посередню усвідомленість Я-концепції та підвищене прагнення до професійної самоактуалізації.

Однак, спостерігається й інше – у 58,75% студентів занижена самооцінка, недостатній рівень знань про себе, ступінь стійкості навчально-пізнавальної активності оцінювався як нестійкий, відносно стійкий, низький рівень інтелектуальної, наукової діяльності, що свідчить про необхідність поліпшення фахової підготовки майбутніх спеціалістів шляхом активізації їх навчально-пізнавальної активності.

У третьому розділі – “Експериментальна перевірка умов активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення психологічних дисциплін” – визначено мотивацію навчально-пізнавальної діяльності, викладено результати експериментальної перевірки психологічних і педагогічних умов активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення психологічних дисциплін шляхом застосування блочної організації їх вивчення.

На етапі формуючого експерименту ми ставили своїм завданням:

- обґрунтувати та визначити умови активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів в процесі вивчення психологічних дисциплін;
- розробити методику вимірювання та оцінки рівнів навчально-пізнавальної діяльності

студентів;

– апробувати блочно-рейтингову систему організації навчання в процесі вивчення психологічних дисциплін.

В експерименті взяли участь 12 експериментальних груп (321 студент).

Досліджуючи мотивацію навчальної діяльності студентів, було виявлено, що отримання інтелектуального задоволення, набуття глибоких стійких знань, бажання стати висококваліфікованим спеціалістом і забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності є високо мотивованими і пов'язані з мотивом успішно продовжувати учіння на наступних курсах. Це дає можливість зробити висновок, що провідною мотивацією для студентів є внутрішня, у тому числі й отримання інтелектуального задоволення, розвитку навчально-пізнавальної активності.

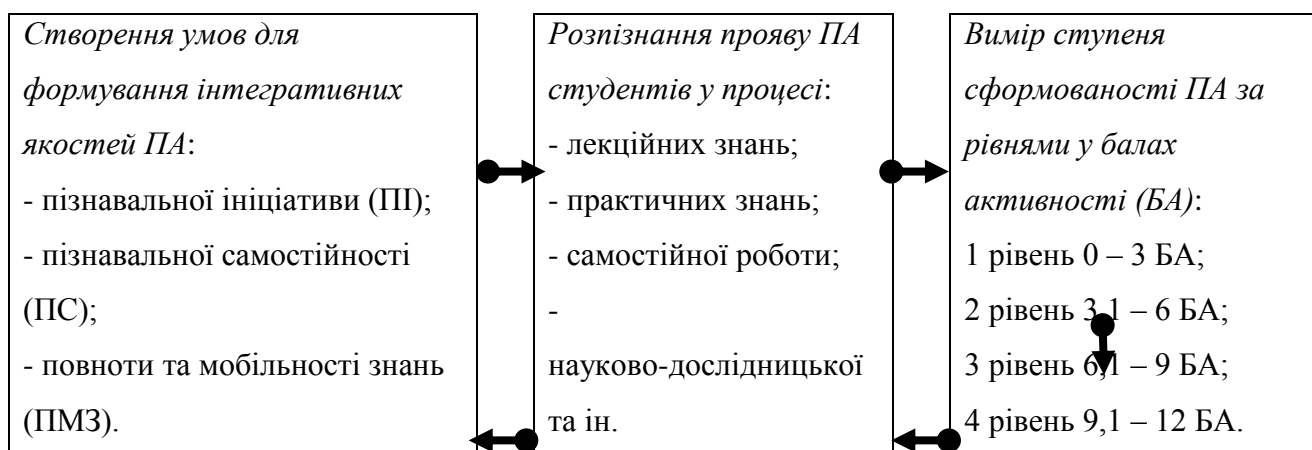
Для перевірки валідності мотивів навчальної діяльності студентів було використано *критерій Кронах альфа*. Згідно з нашими даними найбільшу валідність має мотив – отримання інтелектуального задоволення. Цей мотив є не тільки валідним, але і відповідає вимогам “внутрішньої надійності”.

В ході дослідження було розроблено і апробовано систему роботи з формування пізнавальної активності студентів, та методики визначення ступеня стійкості пізнавальної активності в умовах блокової організації навчання.

Виявлено, що розвиток навчально-пізнавальної активності відбувається від нульової активності до репродуктивної, пошукової і творчої. Ці рівні діагностувались у процесі виконання спеціально розроблених завдань і відповідей на питання, що пройшли незалежну експертизу з метою визначення їх складності.

Таблиця 3.

Загальна структура методики виміру та оцінки пізнавальної активності студентів (ПА)

<i>Оцінка стійкості сформованої ПА:</i>	<i>Вимір стійкості сформованої ПА:</i>	<i>Оцінка ступеня сформованості ПА відповідно до рівня:</i>
- стійка;	– 100 % – 75 %;	1 рівень – нульова;
- відносно стійка;	– 74 % – 50 %;	2 рівень –
- нестійка.	– 49 % – 0 %.	репродуктивна;
		3 рівень – пошукова;
		4 рівень – творча.

Ступінь стійкості пізнавальної активності, сформованої на 3 рівні, у студентів експериментальних груп порівняно з контрольними на 48,2 % вищий (71,4% і 23,2% відповідно) з оцінкою стійкості – стійка, у контрольних групах на даному рівні вона оцінюється як нестійка.

Аналіз результатів першого етапу експерименту засвідчив необхідність певних коректив у контролі знань, вмінь та навичок студентів (узгодження контролюючої та навчальної діяльності на користь формування пізнавальної діяльності, підвищення складності планових дидактичних матеріалів стосовно контрольних).

Другий етап експерименту був спрямований на пошук шляхів підвищення ефективності формування пізнавальної активності студентів за рахунок вдосконалення структури, форм і методів контролю.

Результати показали, що блокова організація вивчення психологічних дисциплін у поєднанні з діагностико-діяльним рейтинговим контролем сприяє формуванню творчої навчальної-пізнавальної активності студентів та суттєво підвищує ефективність навчального процесу у ВНЗ, однак не завжди сприяє систематизації психологічних знань, навичок і умінь, цілісності сприйняття предмета. Наведене вище, обумовило необхідність удосконалення системи багаторівневого рейтингового контролю, зокрема визначення умов його ефективної організації з метою підвищення його стимулюючого впливу на формування пізнавальної активності студентів.

Враховуючи результати першого етапу експерименту, для корекції було проведено:

– згідно з дослідженнями автора ефективно стимулювання пізнавальної діяльності студентів відбувається за рахунок їх самостійної роботи, тому був перерозподілений час навчальної діяльності студентів на користь їх самостійної роботи ;

– урізноманітнено організаційні форми навчання;

– внесено зміни у планові та контрольні дидактичні матеріали експериментальних груп з метою підвищення рівнів їх складності;

змістовний компонент вивчення психологічних дисциплін, його методичне супроводження і контроль були орієнтовані на кінцеву мету

Для посилення мотивації навчальної роботи студентів було впроваджено поетапний рейтинговий контроль як форму інтегрального контролю якості їх навчально-пізнавальної діяльності, що активізувало їх систематичну творчу навчально-пізнавальну активність, значно розширило спектр форм самостійної роботи, індивідуалізувало та диференціювало їх процес учіння, створило умови для більш результативної реалізації і розвитку творчих інтелектуальних можливостей. Рейтингова система контролю ускладнила роботу професорсько-викладацького складу, але сприяла виникненню суб'єкт-суб'єктних взаємин між викладачами й студентами.

У процесі вивчення психології студент отримував певну кількість оцінок, які сумувались і становили певний рейтинг. В експерименті була використана наведена нижче шкала.

Таблиця 4.

Узгодження оцінок з рейтингом

1 рівень				2 рівень				3 рівень				4 рівень			
Оцінка у чотирьохбальній системі															
незадовільно	задовільно	добре	відмінно	незадовільно	задовільно	добре	відмінно	незадовільно	задовільно	добре	відмінно	незадовільно	задовільно	добре	відмінно
2	3	4	5	2	3	4	5	2	3	4	5	2	3	4	5
Рейтинг, що відповідає даним оцінкам															
0	2	3	4		4	5	6		7	8	9		10	11	12

Таблиця 5.

Результати другого етапу експерименту з формування пізнавальної активності студентів

Рівні ПА	Плановий матеріал				Контрольний матеріал			
	контрольні групи		експериментальні групи		контрольні групи		експериментальні групи	
	всього	%	всього	%	всього	%	всього	%
2 рівень	126	65,7	32	15,6	104	54,4	37	18,3
3 рівень	66	34,3	128	62,8	88	45,6	126	61,7
4 рівень	–	–	44	21,6	–	–	41	20

За всіма критеріями в експериментальних групах отримано більш високі показники, ніж у контрольних: рівень пізнавальної активності вищий у 1,5 рази (7,59 і 5,17 БА відповідно), ступінь стійкості вища у 3 рази і оцінюється як стійка в експериментальних група і нестійка в контрольних.

Проведене контрольне анкетування студентів свідчить про стимулюючий вплив блокової

організації навчання, яка активізує самостійну творчу діяльність (на першому етапі дослідження 76%, на другому – 92%), ініціативність та самостійність.

Отримані в ході контрольного експерименту результати дослідження мають високу надійність (96%), свідчать про ефективність проведеного дослідження, підтверджують висунуту гіпотезу і дозволяють зробити загальні висновки.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення проблеми формування творчої навчально-пізнавальної активності студентів, що виявляються у вимірі рівнів її сформованості, ступеня стійкості в умовах блокової організації навчання, визначенні психологічних умов активізації творчої навчально-пізнавальної активності студентів як суб'єктів пізнання у процесі вивчення психологічних дисциплін шляхом застосування особистісно-орієнтованих технологій навчання.

1. Показником готовності фахівця до професійної діяльності є сформованість у нього пізнавальної активності як складної системної властивості суб'єкта, що інтегрує такі якісні характеристики пізнавальної діяльності як пізнавальну самостійність та ініціативність, повноту та стійкість знань, вмій і навичок в сфері цієї діяльності.

У структурному плані пізнавальна активність складається з таких структурних елементів: мотиваційного; інтелектуального; емоційно-вольового; процесуального.

2. Розвиток пізнавальної активності відбувається від нульової активності до репродуктивної, пошукової і творчої. Рівні навчально-пізнавальної активності визначаються через прояв її інтегративних якостей на основі якісно-кількісної оцінки певних ознак: пізнавальна самостійність, пізнавальна ініціативність, повнота і стійкість знань, вмій та навичок.

3. Головними принципами активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів як суб'єктів учіння є: принцип проблемності, принцип педагогічного стимулювання, принцип оптимальності, орієнтації на майбутню професійну діяльність, принцип діалогічного спілкування, природовідповідність, свободовідповідність, культуровідповідність виховання.

4. Актуалізація творчої пізнавальної активності стимулює потребу у саморозвитку, самоактуалізації “запускає” процес сутнісного самовизначення, який насамперед залежить від внутрішнього потенціалу особистості.

Психологічними умовами активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності для реалізації суб'єктності є:

– формування суб'єкт-суб'єктних взаємин у навчально-виховному процесі ВНЗ шляхом організації та постійного підтримання суб'єктної міжособистісної навчальної взаємодії між викладачем і студентом, між студентом і студентом;

– вдосконалення змістовного (гуманітаризація) і методичного (гуманізація та

демократизація) компонентів навчального процесу;

– формування змістовної мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

5. *Творча пізнавальна діяльність* характеризується єдністю мотиваційних, інтелектуальних, процесуальних, емоційно-вольових процесів і формується в навчальному процесі, який є двостороннім і залежить від суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Основними детермінантами формування і розвитку творчої пізнавальної активності є внутрішні (самооцінка, стійкість в умовах стресових ситуацій, усвідомленість Я-концепції) та зовнішні (успішність, прагнення до професійної самоактуалізації, адекватна професійна спрямованість) фактори.

6. Для активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення психологічних дисциплін доцільно використовувати блокову систему навчання, що дозволяє нарощувати інтелектуальне навантаження самостійної роботи студентів (аудиторної і позааудиторної) та поєднувати її з рейтинговим контролем, що забезпечує активізацію пізнавальної діяльності. Завдяки індивідуальному темпу засвоєння знань, вмінь і навичок це дозволяє переходити їй на більш високий рівень розвитку, доходити до творчого рівня.

7. Експериментально доведено, що творча навчально-пізнавальна діяльність студентів в процесі вивчення психологічних дисциплін сприяє: а) самоусвідомленню студентів у навчальному процесі ВНЗ; б) визначенню та усвідомленню студентами смислу і кінцевого результату своєї навчально-пізнавальної діяльності у ВНЗ та формуванню первинних професійних інтересів, навичок і вмінь; в) формуванню мотивів навчально-пізнавальної та первинної мотивації професійної діяльності; г) формуванню оптимальних навичок і вмінь навчально-пізнавальної діяльності, виробленню культури учіння та міжособистісного спілкування; д) застосуванню отриманих професійних знань, навичок і вмінь у навчально-пізнавальній та майбутній професійній діяльності; е) максимальній самоактуалізації студентів у навчальному процесі.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів. Становлять певний науковий і практичний інтерес дослідження питань пов'язаних з активізацією пізнавальної активності студентів в умовах міжпредметних блокових програм, визначення психологічних умов активізації наукової творчої активності студентів.

Основні положення дисертаційного дослідження відображено у таких публікаціях автора:

1. Давидюк Н.М. Активізація пізнавальної діяльності студентів // Психологія: Збірник наукових праць НПУ імені М.П.Драгоманова. – К., 2000. – Вип. 11, НПУ імені М.П. Драгоманова. – С. 346-354.

2. Давидюк Н.М. Формування навчально-пізнавальної активності студентів при вивченні психолого-психологічних дисциплін // Психологія: Збірник наукових праць НПУ імені

М.П.Драгоманова. – К., 2001 Драгоманова. – Вип. 13. – С. 385-391.

3. Давидюк Н.М. Суб'єкт психічної діяльності як психологічна проблема.// Психологія: Збірник наукових праць НПУ імені М.П.Драгоманова. – К., 2002. – Вип. 17. – С.52-58
4. Давидюк Н.М. Проблеми активізації творчого потенціалу особистості // Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича. Серія: Педагогіка і психологія. – 1999. – Вип. 43. – С. 127-130.
5. Давидюк Н.М. Стимулювання пізнавальної діяльності студентів // Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича. Серія: Педагогіка і психологія. – 1999. – Вип. 47. – С. 117-120.
6. Давидюк Н.М. Ділова гра як спосіб активізації пізнавальної діяльності студентів. Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича. Серія: Педагогіка і психологія. –2002. – Вип. 153. – С.44-48.
7. Давидюк Н.М., Приходнюк С.В. Формування у студентів умінь і здібностей прогнозування педагогічних явищ // Вища і середня педагогічна освіта: Зб. наук. праць. – 1989. Вип. 14. – С. 33-35. (40%)
8. Давидюк Н.М., Садовська Н.В. Активізація творчого потенціалу особистості як складова формування культури сучасного спеціаліста // Матеріали наукової конференції викладачів, співробітників та студентів, присвяченої 120-річчю Чернівецького університету, м. Чернівці. – Чернівці, 1995. – С. 173. (70%)
9. Давидюк Н.М. Активізація творчого потенціалу особистості в процесі навчання // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Етнонаціональний розвиток в Україні та стан української етнічності в діаспорі: сутність, реалії конфліктності, проблеми та прогнози на порозі ХХІ століття” – Чернівці-Київ, 1997. – С. 520-524.
10. Давидюк Н.М. Конфлікт і творча особистість //: Матеріали доповідей міжнародної молодіжної науково-практичної конференції “Молодь і проблеми конфлікту в період переходу до демократичного суспільства”. – Чернівці, 1994. – С. 196-197.
11. Давидюк Н.М. Подолання конфліктів творчою особистістю // Природа, феноменологія та динаміка конфліктів у сучасному світі: Міжнародна наукова конференція “Природа, феноменологія та динаміка конфліктів у сучасному світі”. – Чернівці, 1993. – С. 148-149.
12. Давидюк Н.М. Технологічний підхід до активізації творчої пізнавальної діяльності студентів // // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки – 2000. – Вип. 17. – С.18-19

Анотації

Давидюк Н.М. Психологічні умови активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення психологічних дисциплін. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна і вікова психологія. Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. Київ, 2003.

Дисертація присвячена дослідженню психологічних умов активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів в процесі вивчення психологічних дисциплін. Для активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів необхідно: формування змістовних мотивів навчально-пізнавальної діяльності та професійного самовизначення; використання сучасних концепцій навчання; надання навчальному матеріалу особистісного смислу, який би викликав навчально-пізнавальний інтерес у студентів; використання методів і прийомів навчання, які б активізували навчальну і пізнавальну активність, створення психологічних умов, активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Творча пізнавальна діяльність характеризується єдністю мотиваційних, інтелектуальних, процесуальних, емоційно-вольових процесів і формується в навчальному процесі, який є двостороннім і залежить від суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Визначені психологічні і теоретико-методологічні умови активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів в процесі вивчення психологічних дисциплін.

Для досягнення цього необхідно використання традиційних та спеціальних методів активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Ключові слова: творча навчально-пізнавальна діяльність, пізнавальна активність, рівні пізнавальної активності, мотивація навчально-пізнавальної діяльності, психологічні умови активізації навчально-пізнавальної діяльності.

Давидюк Н.Н. Психологические условия активизации творческой учебно-познавательной деятельности студентов в процессе изучения психологических дисциплин. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07– педагогическая и возрастная психология. Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова. Киев, 2003.

Диссертация посвящена исследованию психологических условий активизации творческой учебно-познавательной деятельности студентов высших учебных заведений в процессе изучения психологических дисциплин.

Показателем готовности специалиста к профессиональной деятельности является сформированность познавательной активности - сложного системного качества субъекта, которое

интегрирует такие качественные характеристики познавательной деятельности как познавательную самостоятельность, познавательную инициативность, полноту и устойчивость знаний, умений и навыков в этой сфере деятельности.

Для активизации творческой учебно-познавательной деятельности студентов необходимо: формирование содержательных мотивов учебно-познавательной деятельности и профессионального самоопределения; применение современных концепций обучения; придание учебному материалу личностного смысла, который бы вызвал у студентов учебно-познавательный интерес; структурирование учебного материала так, чтобы он способствовал организации поисковой деятельности студентов (проблемные задания, творческие задачи и др.); применение таких способов и приемов преподавания, учебно-познавательной деятельности студентов, организационных форм обучения, которые активизируют учебную и познавательную деятельность студентов в учебном процессе; применение психологических приемов стимулирования активной познавательной деятельности студентов и др.

Познавательная активность - системное свойство личности студента, которое в структурном плане включает ряд компонентов: мотивационный, интеллектуальный, эмоционально-волевой и процессуальный, которые находятся в диалектической взаимосвязи.

Определены психологические и теоретико-методические условия обеспечения активности студентов в учебно-познавательной деятельности в процессе изучения психологических дисциплин: а) необходимость творческого применения основных идей и методик современных дидактических концепций; б) необходимость осознания и соблюдения преподавателями ВУЗ принципов активизации учебно-познавательной деятельности студентов в процессе изучения психологических дисциплин. Для этого в комплексе должны применяться как традиционные, так и специальные методы активизации учебно-познавательной деятельности студентов.

Активизация творческой учебно-познавательной активности стимулирует потребность саморазвития, самоактуализации, “запускает” процесс сущностного самоопределения, зависящего от внутреннего потенциала личности.

Психологическими условиями активизации творческой учебно-познавательной деятельности являются:

- формирование субъект-субъектных отношений в учебно-воспитательном процессе ВУЗ путем организации и поддержания субъектного межличностного учебного взаимодействия между преподавателем и студентом, между студентом и студентом;
- совершенствование смыслового и методического компонентов учебного процесса;
- формирование содержательной мотивации учебно-познавательной деятельности студентов.

Экспериментальным путём доказано, что творческая учебно-познавательная деятельность

студентов в процессе изучения психологических дисциплин способствует: а) самоосознанию студентов в учебном процессе ВУЗ; б) определению и осознанию студентами смысла и конечного результата своей учебно-познавательной деятельности в ВУЗ и формированию первичных профессиональных интересов, навыков и умений; в) формированию мотивации учебно-познавательной и первичной мотивации профессиональной деятельности ; г) формированию оптимальных навыков и умений учебно-познавательной деятельности, культуры обучения и межличностного общения; д) использованию полученных профессиональных знаний, умений и навыков в учебно-познавательной и профессиональной деятельности; е)самоактуализации студентов в учебном процессе.

Ключевые слова: творческая учебно-познавательная деятельность, познавательная активность, уровни познавательной активности, мотивация учебно-познавательной деятельности, психологические условия активизации учебно-познавательной деятельности.

Davydiuk N.M. Psychological conditions of activity of creative scientific-cognitive activity of students in the process of learning of psychological sciences – Manuscript.

A dissertation on taking academic degree of candidate of psychological sciences by specialty 19.00.07 – pedagogical and age specific psychology.

The dissertation is dedicated to the investigation of psychological conditions activation of creative scientific-cognitive students activity in the process of learning of psychological subjects. In order to activate the creative scientific-cognitive activity of students it is necessary to meet the following: the formation of substantial motives and motivation of professional self-determination; use of modern learning concepts on the basis of humanistic philosophy of formation; attachment of personal sense to educational material; educational material construction in the way to assist the organization of students' searching activity; the usage of such methods and devices of teaching, scientific-cognitive students' activity, organizational forms of learning, which activate the scientific and cognitive activity of in the educational process; application of psychological devices of stimulating of students' active cognitive activity etc.

Cognitive activity, in the structural plan includes a series of components and consists of such elements: motivational, intellectual, emotionally-volitional and procedural) are positioned on dialectical correlation.

There were defined psychological and theoretically-methodological conditions of ensuring students by means of realization of their activity in educational material work in the process of psychological subjects learning.

To achieve this, it is necessary to use both traditional and special methods of activization of students' scientific-cognitive activity.

Key Words: creative scientific-cognitive activity, cognitive activity, levels of cognitive activity, motivation of scientific-cognitive activity, psychological conditions of activity of creative scientific-cognitive activity.